

METROPOLLERİN YOKSUL VE YOKSUNLARI: VAROŞLAR

BEKİR AĞIRDİR

Ekim 2008

(23-29 Kasım 2008 Tarihlerinde RADİKAL Gazetesinde Yayınlanmıştır)

KONDA
ARASTIRMA

METROPOLLERİN YOKSUL VE YOKSUNLARI: VAROŞLAR

İçindekiler

A.	METROPOLLERİN YOKSUL VE YOKSUNLARI: VAROŞLAR	3
	1.Hayat Tarzları Araştırması.....	3
	2.Varoşların demografik özellikleri	5
	3.Varoşların değerleri	8
	4.Varoşlarda bazı ülke sorunları hakkında fikirler	11
	5.Algıları, beklentileri.....	12
	6.Korkuları	15
	7.Yaşam Biçimleri.....	16
	8.Siyasi tercihleri.....	18
B.	YORUM	19
	1.Varoşları tanımlamak.....	19
	2.Varoşlarda yaşayanların sayısı	19
	3.Kentleşmenin gelişimi.....	20
	4.Kentleşme tanımı değişti	21
	5.Kimliksiz kentler	22
	6.Göç sürecek, varoşların da büyümesi sürecek.....	23
	7.Varoşlarda ilişki biçimleri de yeniden üretiliyor ve değişiyor	24
	8.Ötekileştirilen ve ötelenen varoşlar	25
	9.Metropollerin sahipsiz ve umutsuz yoksulları: Varoşlar	26
	10.Hukuksuzluk en büyük tehlike	27
	11.Varoşlarla ilgili seçim efsaneleri	27
	12.Son söz	28

A. METROPOLLERİN YOKSUL VE YOKSUNLARI: VAROŞLAR

1. Hayat Tarzları Araştırması

Uzun yıllar boyunca tüm dünyada ve ülkemizde de hala bireyin günlük yaşamında tercihleri veya tüketim farklılıkları “demografik” özelliklerle açıklanmaya çalışılıyor. Bir adım ötesinde ise araştırmalar ve akademisyenler bireyin değerlerini veya ihtiyaçlarını anlamaya çalışarak bu farklılıkları anlamlandırmaya çalışıyor. Ancak bireyin yaşamını ve günlük tüketim tercihlerini veya siyasi tercih ve tutumlarını sadece eğitimi veya geliri ya da ihtiyaçları açıklamaya yetmiyor. Özellikle algı teorilerindeki gelişmeler sonucu biliyoruz ki, bireyin beyni boş bir defter gibi bir siyasetçinin söylediğini veya bir tek reklamın doğru mesajını aynen algılayıp hemen bir tutum geliştirmiyor. Aksine, geçmiş yıllar, yaşanılanlar, kültürel kökenler ve bilinçaltı diyeceğimiz bir mekanizma kararları ve tercihleri etkiliyor. Bu daha geniş davranışları, kökenlerini, nedenlerini, bireyler arası farklılıkları ve kümelenmeleri anlamak için de bazı modeller geliştirilmiş ve kullanılıyor. Ülkemizde ise bu kümelenmeler genellikle gelir ve tüketim tercihleri üzerinden ele alınmakta ve yaygın olarak tanımlamaları Türkiye dışında yapılmış ve tasarlanmış SES (sosyo-ekonomik statü) gruplamaları kullanılıyor.

KONDA'nın son iki yılda yaptığı 11 araştırmanın gösterdiği önemli ipucu ise, ülkemizde bireylerin yaşam algılarını, tercihlerini ve aralarındaki farkları net biçimde açıklayan unsurlar yaş, gelir, cinsiyet, yaşanılan yer değil eğitim seviyeleri ve siyasi tercihleridir.

Bu bulgunun ülkemize özgü açıklamalar için önemini yanı sıra, yine bilmekteyiz ki, ülkemizde hemen her mesele çok katmanlı, çok boyutlu, çok aktörlü, çok unsurlu hale gelmiştir. Geleceği açıklamaya yarayacak veriler, bireylerin bu değişen günlük yaşam ritmi içinde yeni kümelenmelerini ve yeni yaşam tarzlarını anlamaktan geçmektedir. Ülkemizdeki yeni yaşam tarzlarını anlamaya çalışmak, kümelenmelerin kodlarını çözmeye çalışmak ve bu bulgular üzerinden yeni tercihleri, algıları ve beklentileri ortaya çıkarmak çok önemli hale gelmiştir. Çünkü bu durumu açıklamaya SES grupları yetmemektedir.

Bu nedenle, HAYAT TARZLARI araştırması için özel bir model tasarlanmış, bireyi çevresi ve değerleriyle beraber ele alan, karar ve tercih oluşturma süreçlerinde algılarını-beklentilerini-korkularını dikkate alıp, davranış tercihlerini 11 ayrı gündelik hayat alanında ve siyasi tercihleri üzerinden ölçmeye çalışan sorular tasarlanmıştır.

Araştırmanın saha çalışması Nisan/2008 ayında, 41 ilde, 1116 mahalle ve köyde 6481 denekle yüz yüze görüşmeyle gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan iller TÜİK yeni

bölge tanımlarındaki 3. Seviye 26 alt bölge esas alınarak seçilmiş ve tüm 26 bölgenin temsili sağlanmıştır.

Yine benzer modelle “kültürel ve ahlaki değerler” ağırlıklı ikinci bir araştırmamız da Ağustos/2008 ayında gerçekleştirilmiştir.

İki araştırmada da örneklem hazırlanırken yalnızca kır/kent ayrımı kullanılmamış, yerleşim yerleri Kır /Kent/Metropol olarak ayrılmıştır. Metropoller Büyükşehir Belediyesi sınırları içi olarak tanımlanmıştır. Araştırmalar kapsamında 15 yaş üstü kişilerle görüşülmüştür. Bu yazı dizisi, her iki araştırmanın kapsamı alanı olan 52 milyon 15 yaş üstü yetişkininin bulguları ve analizlerine dayanmaktadır.

Bu araştırmaların bulguları kısa süre içinde yayınlanacaktır. Araştırmaların verileri içinde günümüz Türkiye’indeki birçok siyasi tartışma veya sosyolojik çalışma konusu olan bazı meselelerle ilgili de inceleme ve analizler yapmak olanaklı olmuştur. Bir başka deyişle “veri madenciliği” yaparak bazı konularda önemli bulgulara ve analizlere ulaşılabilmektedir. Örneğin, örneklemin metropol alanları da kendi içinde ayrıştırılabilmektedir.

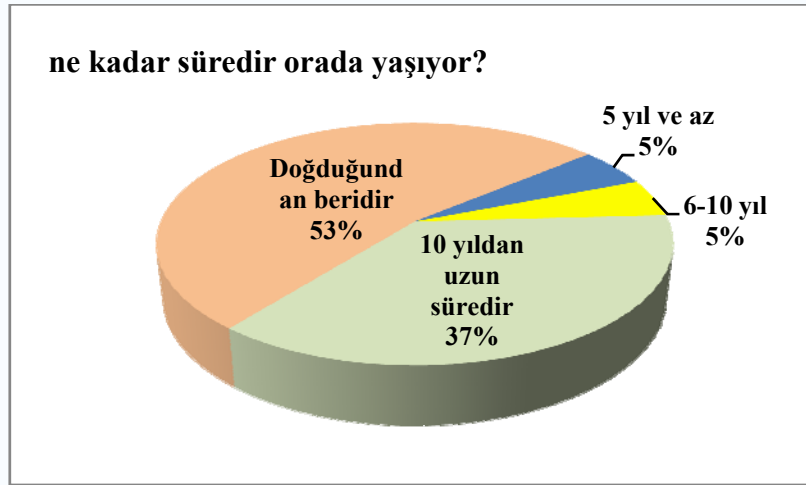
Saha çalışması sırasında anketörlerce ayrıca not edilen “oturulan evin tipi” (gecekondu/müstakil ev/apartman/site/lüks konut/villa) bilgileri kullanılarak ve bu bilgiler gidilen mahalle içindeki sokağın (gecekondu alanı/yeni gelişen bölge/geleneksel kent alanı/lüks alan gibi) gözleme dayanan bilgileriyle eşlenerek metropollerde görüşülen deneklerin oturdukları yerler “varoşlar / kentsel alanlar / lüks konutlar” olarak ayrılmıştır. Kuşkusuz yapılan ayırım anketörlerin, kontrolörlerin, ekip şeflerinin gözlemlerine ve bizim değerlendirmelerimize dayalıdır, bu anlamda da subjektiftir. Dolayısıyla bazı tanımlama ya da ayırımların hata payı olmakla beraber varoşların bulgularına bakıldığında da yaptığımız ayırışmanın anlamlı farklılıklar, kendi içinde tutarlı tutumlar ve yaşam biçimleri ortaya koyduğu görülmektedir.

	Deneklerdeki yüzdesi	22 Temmuz seçmen %	15 yaş üstü Nüfustaki payı
Kır	34,0	29,0	15,1 milyon
Kent	23,8	29,0	15,1 milyon
Metropol-Varoş	15,3	42,0	8,1 milyon
Metropol-Kentsel alan	23,7		12,5 milyon
Metropol-Lüks alan	2,2		1,2 milyon
Türkiye	100,0		52,0 milyon

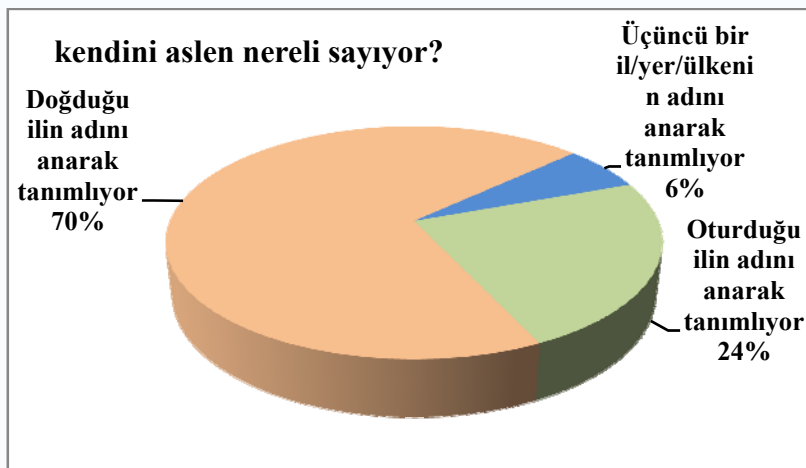
Bu tabloyu esas aldığımızda, ülkemizdeki 15 yaş üstü 52 milyon yetişkin nüfus, 17,3 milyonu köylerde, 12,2 milyonu kentlerde, 7,9 milyonu varoşlarda, 12,2 milyonu kentsel alanlarda, 1,1 milyonu lüks alanlarda oturanlardan oluşmaktadır.

2. Varoşların demografik özellikleri

Genellikle varoşlar göçle ilk gelinen yer ve hatta ara durak olan, daha sonra yerleşikliğinin artması, düzenin kurulması ile daha merkezi olan yerlere doğru kayılan yer olarak değerlendirilir. Fakat kent tanımının değişmesi, özellikle metropollerde birden çok merkezin oluşması ve özellikle de göçün hala sürmesi ile kendisi de giderek yeni merkezlerden birisi olmaya aday hale gelen varoşlarda, göç ve yerleşiklik oranları ülke ortalamaları ile aynı duruma geldi.

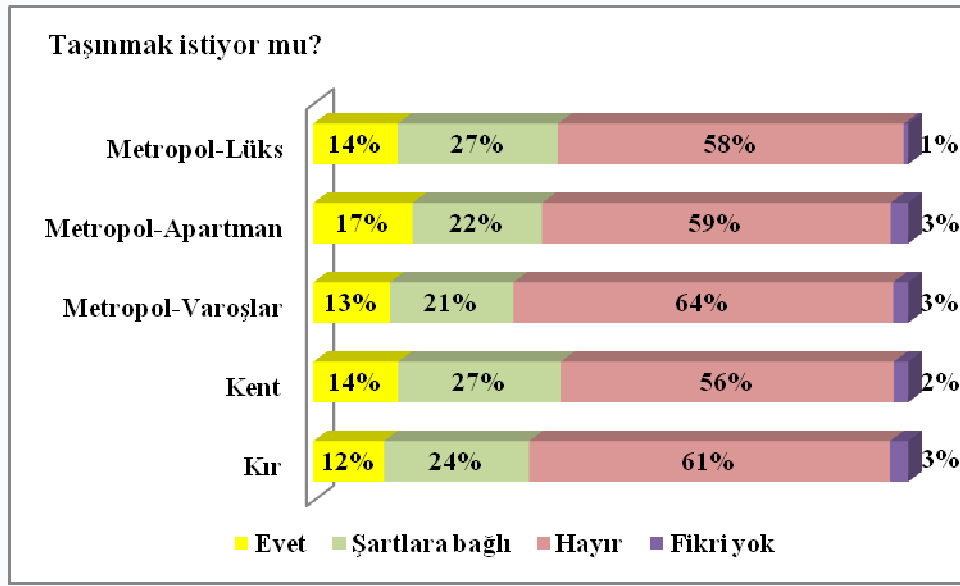

Varoşlarda yaşayanların % 53'ü doğduğundan beri orada yaşamakta iken, % 37'si 10 yıldan uzun süredir, % 5'i 6-10 yıldır, % 5'i de son beş yıl içinde oraya gelmişler. Varoşlarda yaşayanların % 70'i doğduğu yer ile % 24'ü de oturduğu yer ile kendinin nereli olduğunu tanımlamaktalar.

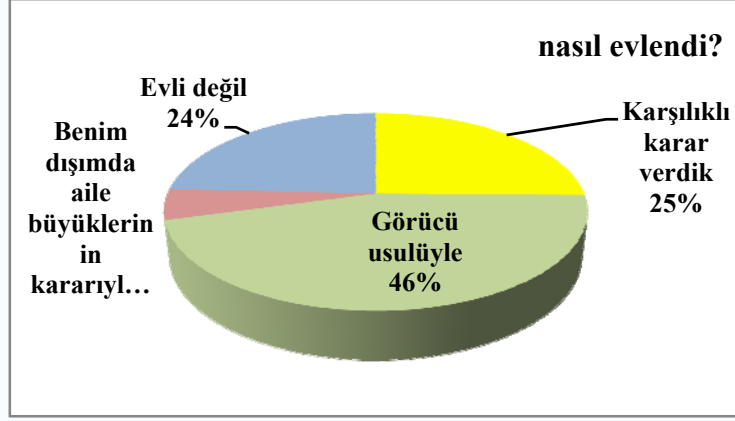
“Ne kadar zamandır bulunduğu yerde olduğu” cevaplarında, “kendini aslen nereli olarak tanımladığı” sorulduğunda varoş insanları da ülke ortalama oranlarında cevaplar vermekteler. Fakat “kendini yerleşmiş sayıyor mu” ya da “bulduğu yerden gitmek ister mi” sorularına geldiğinde ne kadar kararlı bir biçimde kente asılmakta oldukları, hayata tutunmaya ve direnmeye meyilli oldukları ortaya çıkıyor.

Türkiye insanının % 84’ü kendini yerleşik sayarken, varoşlarda bu oran % 86’ya çıkmakta. “Şu anda bulunduğunuz yerden temelli ayrılmayı ister misiniz” sorusuna, kentte yaşayanlar % 56, metropol kentsel alanlar ve lüks alanlar % 58, köydekiler % 61 oranında hayır cevabı verirken, varoş insanların % 64’ü hayır demekteler.

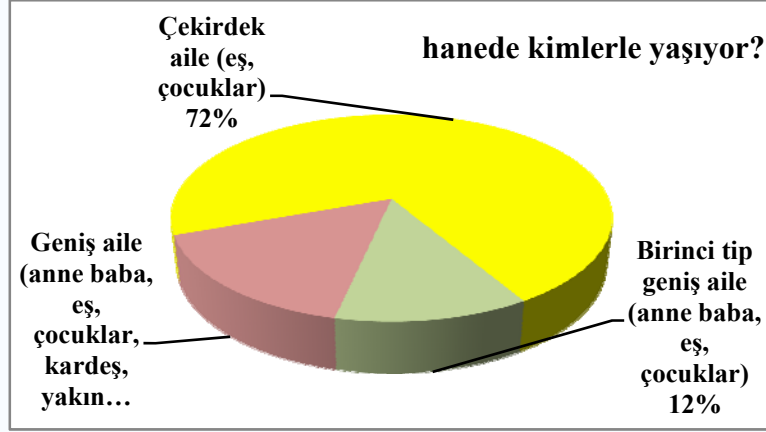

Varoşlardaki insanların kentte kalıcı olmak kararlılıklarını gösteren bir başka ilginç örnek ise varoşlarda oturanların evlerinin duvarlarına memleketlerini, köylerini çağrıştıracak fotoğraf, resim ve benzeri nesnelere en az oranda asan grup olmaları. Geldiği memleketinin veya köyünün resim, tablo ve benzerini evinde bulduranlar yaş ilerledikçe, kentte yerleşiklik süresi arttıkça, yani kendini bulunduğu yerde sağlam hissetmeye başladıkça artıyor. Fakat varoşa geldikleri ilk yıllarda ve gençlerde bu tür nesne bulundurma en az oranda görülüyor. Bizce bu bulgu bile kendi başına varoşlarda yaşayanların kentte kalıcı olma umutlarını ve beklentileri öne çıkıyor.

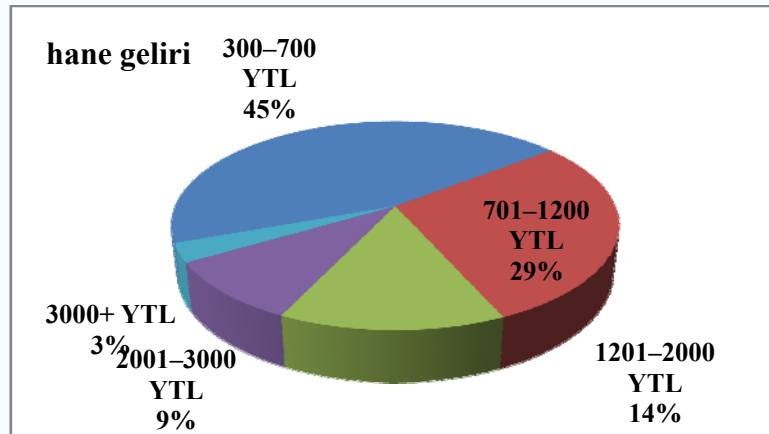
Evlenme bakımından hala geleneksel yöntemler geçerli. Varoşlarda karşılıklı anlaşarak evlenmek (% 25) köydekilerle beraber en düşük oranda. Kendi rızası dışında evlendirilenler de ülke ortalamasına yakın (% 7) oranda görülmekte. Görücü usulüyle evlenme hala oldukça geçerli yöntem olarak benimsenmekte ve % 46 oranında söylenmekte. Boşanmışlık oranı da en yüksek varoşlarda (% 6).

Varoşlarda hane halkı sayıları ülke ortalamasına göre biraz daha kalabalık. Varoşlarda yaşayanların % 12'si kendi anne-babası, eşi ve çocukları ile yaşarken % 16'sında kendi anne baba ve çocuklar dışında daha geniş halkadan ve yakın akrabalarda aynı hanelerde beraberce yaşamaktalar.

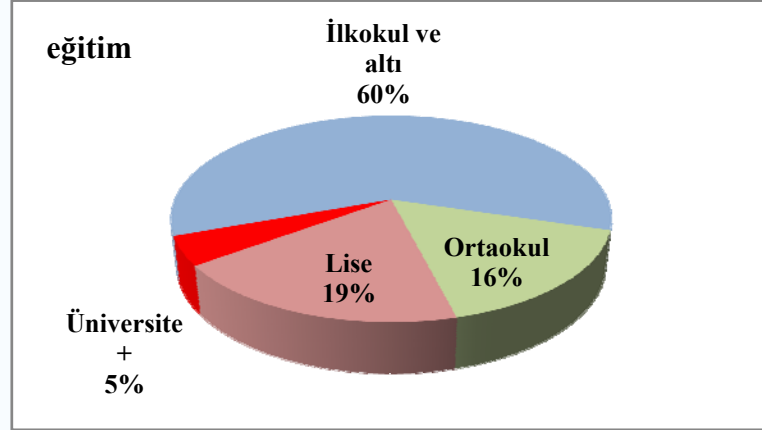

Varoşlarda işçiler, küçük esnaf, emekliler ve ev kadınları ülke ortalamasına göre daha fazla oranda görülmektedir.

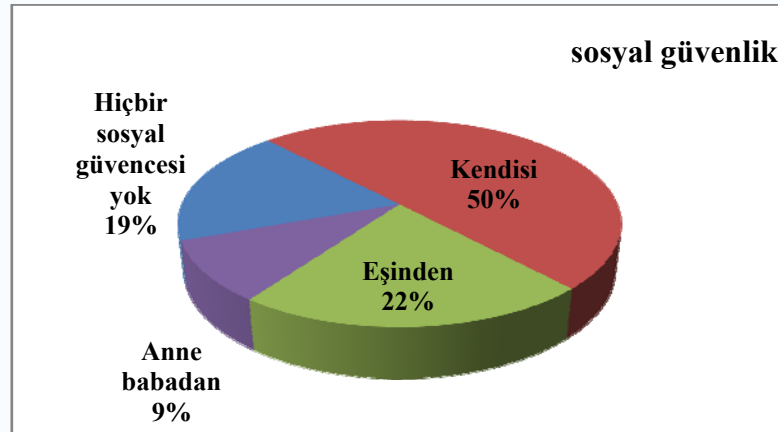

Varoşlarda işsizlik oranı (% 17) ve hiç bir sosyal güvenliğin olmaması (% 18) oranı da ülke ortalamalarına göre daha yüksek. Buna paralel olarak da hane geliri açısından da en yoksul kesim varoşlarda yaşayanlar.

Varoşlar eğitim oranları en düşük yerleşimler (ilkokul mezunu ve hiç eğitim almamışlar % 60).

Varoşların, özellikle kadınlarının demografik bulguları çarpıcı. Varoşlarda yaşayan kadınların % 71'i ilkokul eğitimi veya eğitimsiz, yalnızca % 22'si çalışıyor, % 78'i ev kadını veya işsiz. Varoşlardaki kadınların % 21'inin hiçbir sosyal güvenliği yok, % 21'i bizzat kendini sosyal güvenliği sahip (SSK ve yeşil kart dahil), diğerleri tümüyle eşlerine bağımlılar.

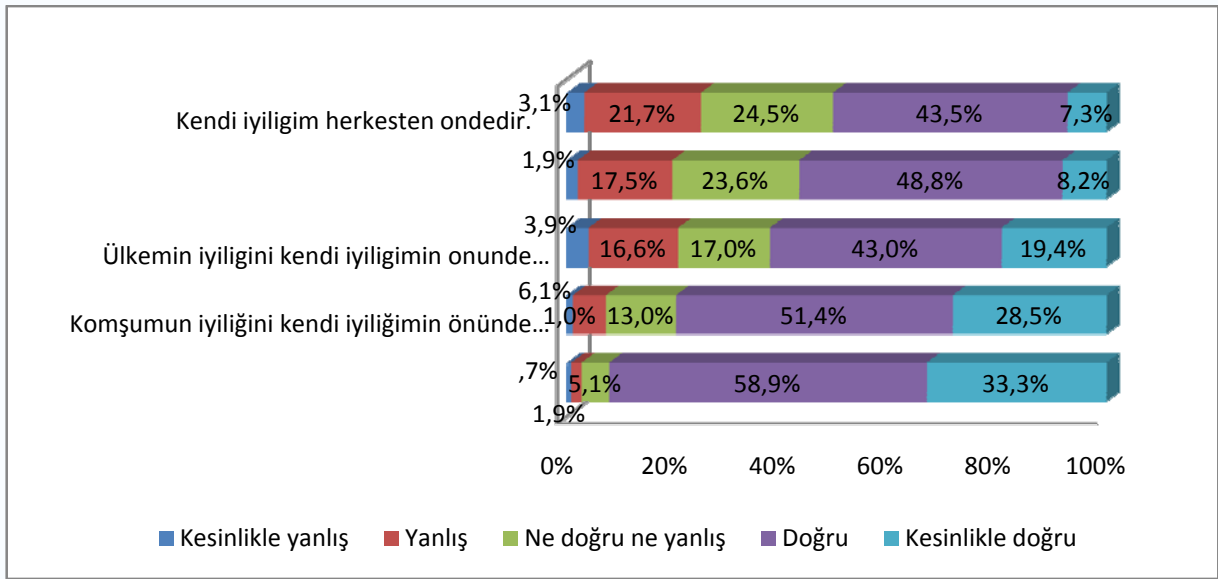

3. Varoşların değerleri

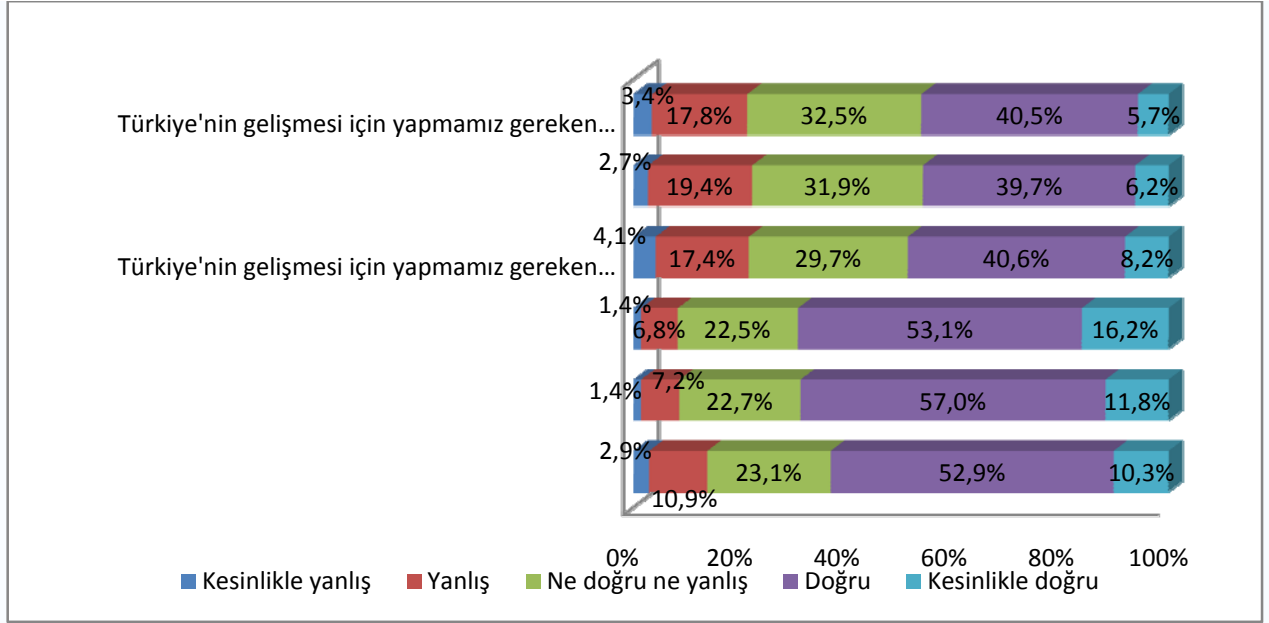
Bireysellik-kolektivistlik ekseninden bakıldığında, varoşlarda yaşayanların öncelik sıralamasında ilk ailesi, sonra ülkesi, sonra da kendisi gelmekte. Sıralama Türkiye genel sıralaması ile paralel olmakla beraber, oranlar üzerinden bakıldığında

varoşlarda yaşayanlar daha bireyci görünmekte ki, bu köyde yaşayanlar ortalamalarından da geri. “Kendi iyiliğim her şeyden önce gelir” cümlesine % 19 kesinlikle doğru, % 43 doğru denmekte. Köylerde bu oran % 19 ve % 37.

İlginç olan, hep olduğu söylenegelen hemşerilik bağının bu sıralamalarda en geride oluşu. Artık varoşlarda bile hemşerilik ilişkilerinin çözülmekte olduğu görülmekte. Varoşlardaki 45 yaş üstü gruptakilerde hala hemşerilik önemli yer tutar iken 35 yaş altı gençlerde ülkenin iyiliği her şeyin önünde. Yine gençlerde kendi iyiliğini en önde tutma tavrı çok daha net gözlenmekte.

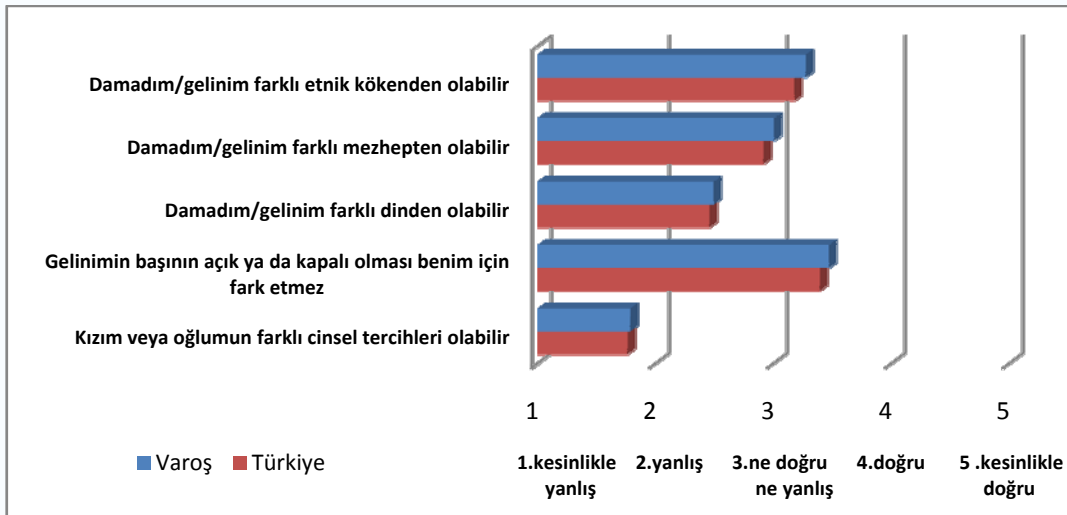

Muhafazakârlık-yenilikçilik eksenindeki değerlere bakıldığında varoşlar yeniliklere karşı en dirençli grup olarak dikkat çekmekte. Bu bakımdan köylerde yaşayanlardan daha fazla yeni fikirlere, ürünlere, teknolojilere kapalıdır. Değişikliklere duygusal tepkileri çok yüksek, bilinçsel ve davranışsal tepkileri de oldukça olumsuz. “Türkiye’nin iyiliği için yapmamız gereken değişikliklerin sinir bozucu olacağı” konusunda en sinirli olan varoşlar, “değişiklikleri desteklemek” ve “değişikliklerin hayatına olumlu katkısı olacağını ummak” konusunda da köylerden de daha yüksek oranda olumsuz kanaat sahibi. 35 Yaş altı varoş gençlerinin bu konuda çok daha güçlü biçimde değişikliklere olumsuz tutum aldıkları gözlenmekte.

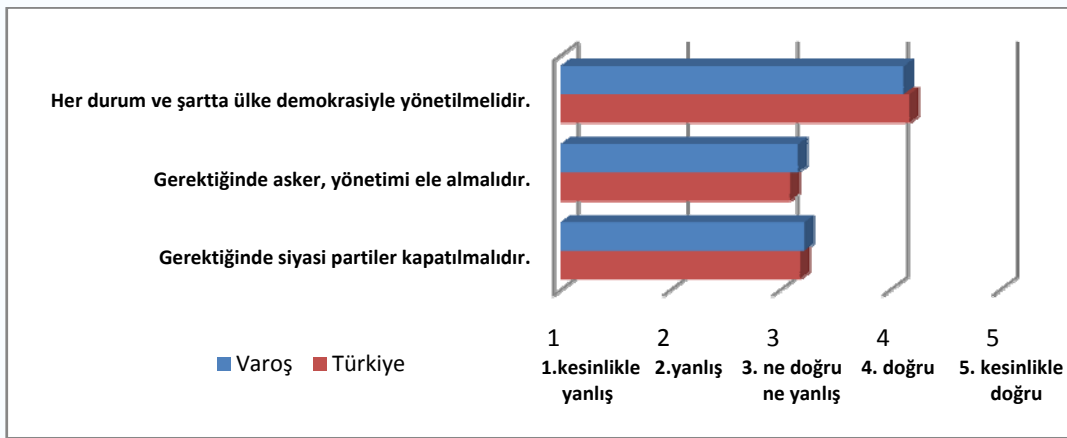

Varoşlarda yaşayanlara, yerellik küresellik değerleri üzerinden bakıldığında ülkedeki en dışarıya kapalı grup. “Ülke ekonomisinin dışarıya açılması”, “Türkiye’nin dünyadaki sorunlara aktif olarak müdahil olması” gibi konularda en yüksek oranda olumsuz tepki verenler varoşlarda oturanlar.

Kendi hayatları ve çocukları konusunda varoşlarda oturanlar ülke ortalamasına göre biraz daha özgürlükçü bir tutum gösteriyorlar. Damadın veya gelinin farklı etnik kökenden oluşu biraz daha kabul edilebilir iken, farklı mezhebi kabulleniş yine olumlu fakat biraz daha düşük oranda. En düşük kabullenme oranı hatta kabullenemem denilebilecek olan farklı dinden olmak. Gelinin başının açık veya kapalı olması ise daha kabul edilebilir görünüyor.

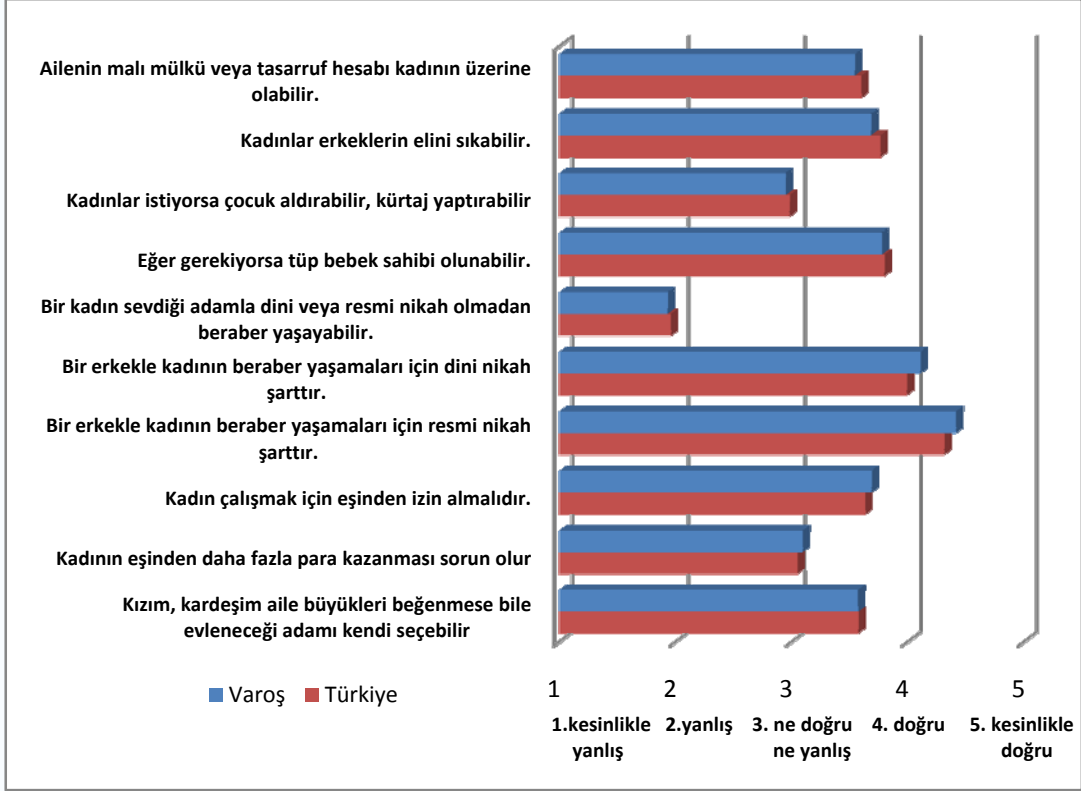
Konu ülke hayatı olunca oldukça demokrasi konusunda tartışmasız olumlu bir tutum gösteriyorlar. Fakat yine de demokrasi meselesinde ülkenin gerisinde bir kararlılıkları var. Varoşlar, “askerin yönetime el koyması” ve “gerekirse partilerin kapatılmasına” da en yüksek oranda destek veren grup olarak göze çarpıyorlar fakat yine de “askerin yönetime el koymasına” ve “siyasi partilerin kapatılmasına” karşı tutumları “ne doğru ne yanlış” noktasında. Bu tavır daha sonra göreceğimiz gibi siyasetle en düşük düzeyde ilişkileri oluşunun da bir göstergesi. Ülke siyaseti ile en az ilgilenen ve siyasi tepki geliştiren insanlar varoş insanları. Varoşlardaki 45 yaş altı küme demokrasiyle yönetime, tüm ülke kategorilerine göre daha olumsuz bakıyor.

Varoşlar, Türkiye gibi laiklik konusunda kendilerince net ve devlet laik olmalı diyorlar. Fakat din dersinin herkese mecbur olması, ahlak eğitiminde dinin rolü konularında biraz daha din referanslı tutum alıyorlar.

4. Varoşlarda bazı ülke sorunları hakkında fikirler

Varoşlarda kadına dini referanslarla değil, daha çok geleneksel referanslarla bakıldığı, fakat oldukça da muhafazakâr bir tutum alındığı söylenebilir. Örneğin, “resmi nikâh talebinin” en yüksek olduğu ama “kadının çalışmak için izin alması gerektiği”, “ailenin malı mülkü kadının üzerine olabilir” fikrinde en olumsuz tutumun alındığı, “kadının eşinden fazla para kazanmasının sorun olacağını düşünüldüğü” yer de varoşlar. Fakat “kürtajı ve tüp bebeği” kabullenişleri de ülke ortalamasının gerisinde.

Varoşlarda yaşayanların hemen hiç kabullenemedikleri bir kadının resmi veya dini nikah olmadan bir erkekle beraber yaşaması. Bir kadın ile erkeğin beraberliği için en yüksek oranda gerekli gördükleri resmi nikah, dini nikah bundan sonra geliyor.

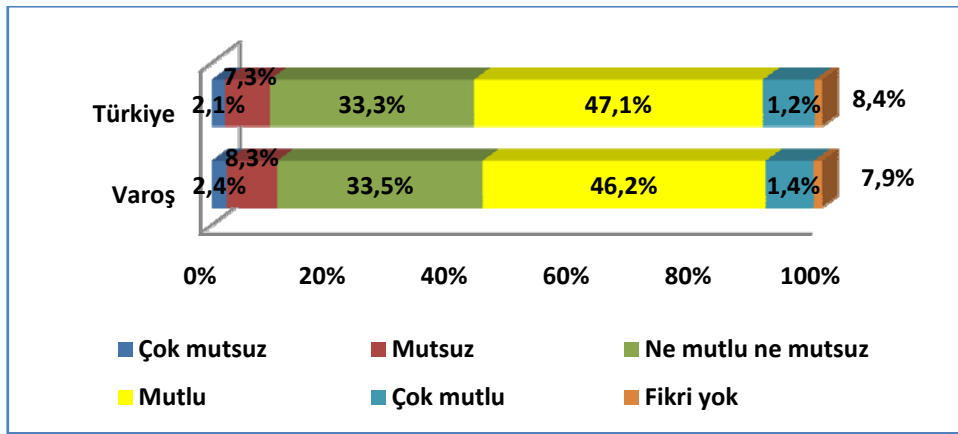
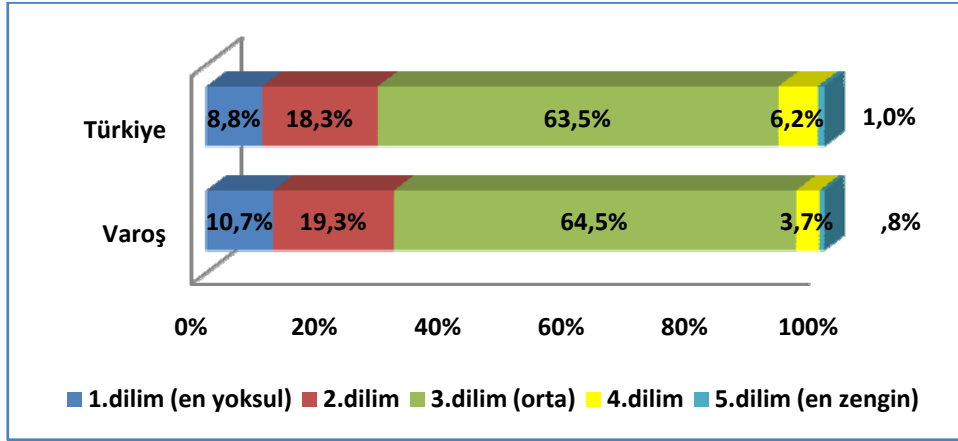
“İdama” ülke ortalamasına göre daha az destek veriyorlar, “devletin etnik azınlıkların kültürlerini geliştirmeleri için destek olmasına” ve yine “devletin farklı din ve mezheplerin dini inanış ve ibadetlerini diledikleri gibi yaşayabilmelerine destek vermesine” hem ülke ortalamasından hem de kent ortalamalarından daha yüksek oranda destekliyorlar.

“Türkiye’nin Avrupa Birliğine üye olmasını” en az destekleyenler de varoşlarda yaşayanlar. Varoşlardakilere göre Türkî devletlerle kurulacak birlik, AB’den biraz daha fazla ilgi çekiyor.

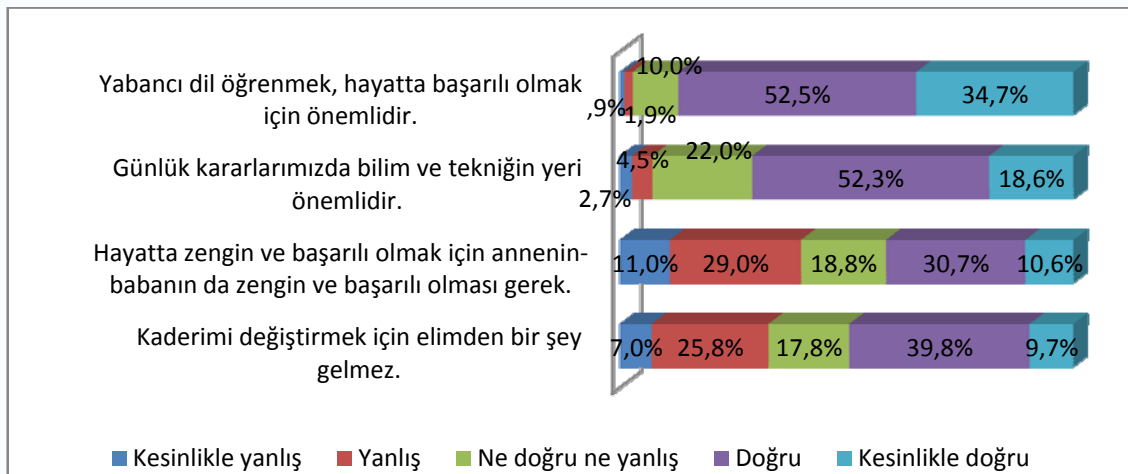
5. Algıları, beklentileri

Varoşlarda yaşayanlar ülkenin en kötümserleri ve en umutsuzları. Gerek ülkenin gerek kendi hayatlarının “geçmiş beş yılda kötüleştiğini”, gelecek “beş yılda da kötüleşmeye devam edeceğini” düşünüyorlar. 35 Yaş altı gençleri gelecekte biraz daha umutlu. “Eğer tüm ülkemizdeki insanları sahip oldukları gelir ve refah bakımından ayırsaydık siz kendinizi nasıl konumlardınız” şeklindeki soruda % 95’i kendisini orta ve alt dilimlerde görürken, “genel hayat şartları bakımından kendinizi ne kadar mutlu

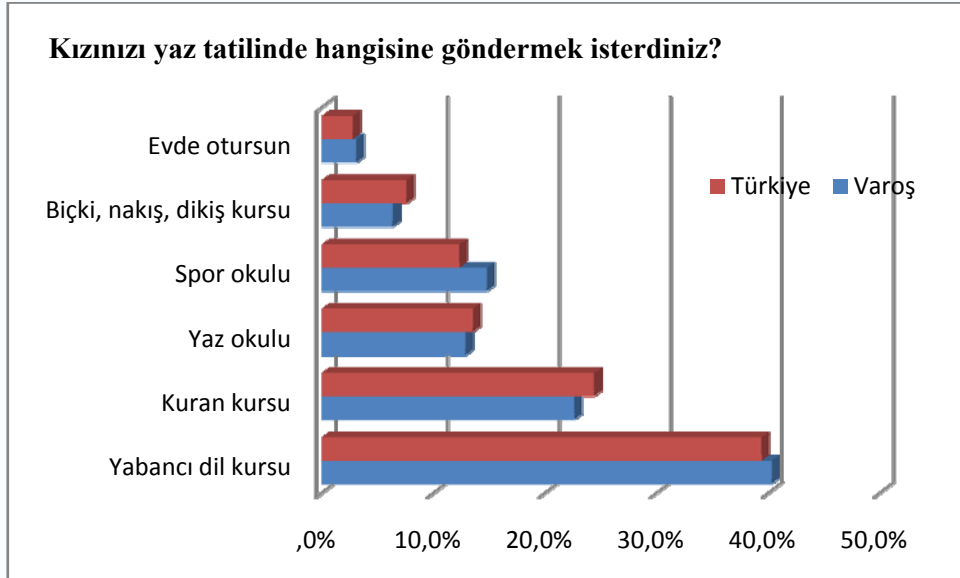
hissediyorsunuz” sorusunda % 54’ü kendini mutlu, % 11’i mutsuz görüyor. Bu bakımdan da ülke insanının genel kanaatkârlık duygusunu paylaşıyorlar. Yani kendini gelir bakımından konumladığı dilim, mutluluk açısından daha geri de ya da gelirine göre kendini daha mutlu hissediyor.

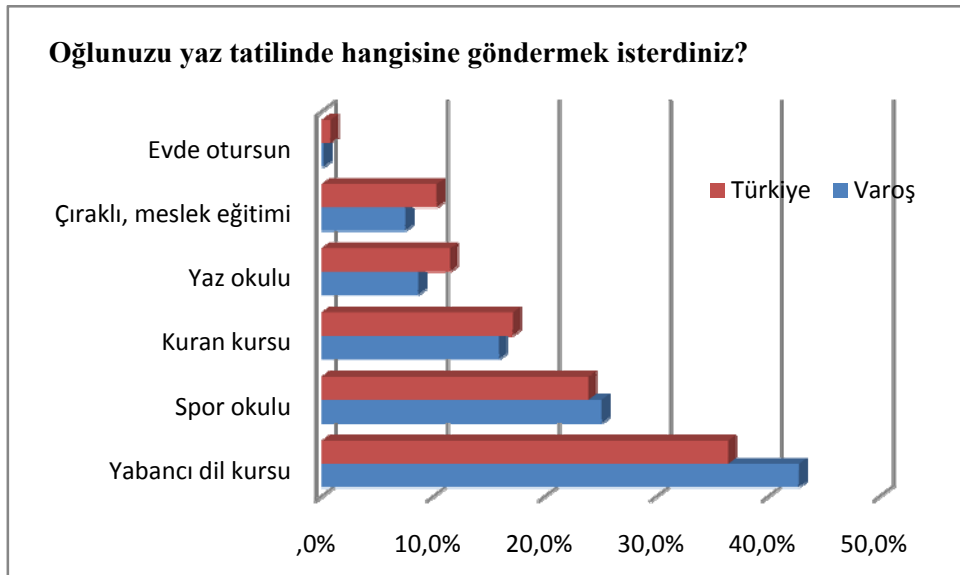
Önemli göstergelerde bir tanesi varoşlarda yaşayanlar köylerden sonra ülkenin en kaderci karakterini gösterenler fakat yabancı dil öğrenmenin önemi konusunda ise kentlerden daha olumlular.

Değerleri ile ilgili önemli bir ipucu da “kızını veya oğlunu yaz tatilinde nereye göndermek ister” sorusunda ortaya çıkıyor. Kızları için yaz tatilinde daha çok yabancı dil kursu ve kuran kursu tercih ediyorlar ama kuran kursu talebi ülke ortalamasının oldukça altında.

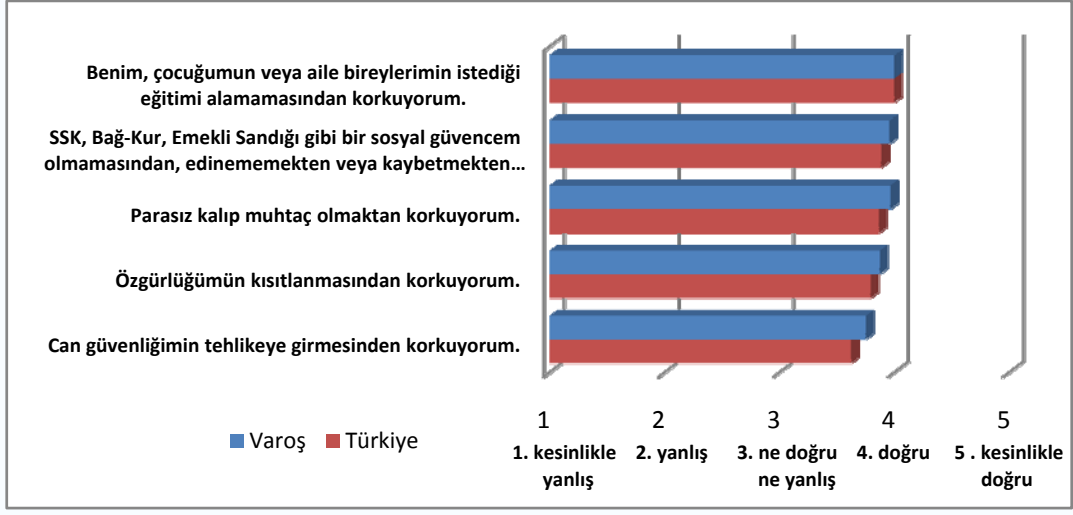
Aynı şekilde oğulları için de yabancı dil kursu ve spor okulu önemli. Yabancı dil kursu tercihi ülke ortalamasının oldukça üstünde, spor kursu tercihi de ülke ortalamasının biraz üstünde.

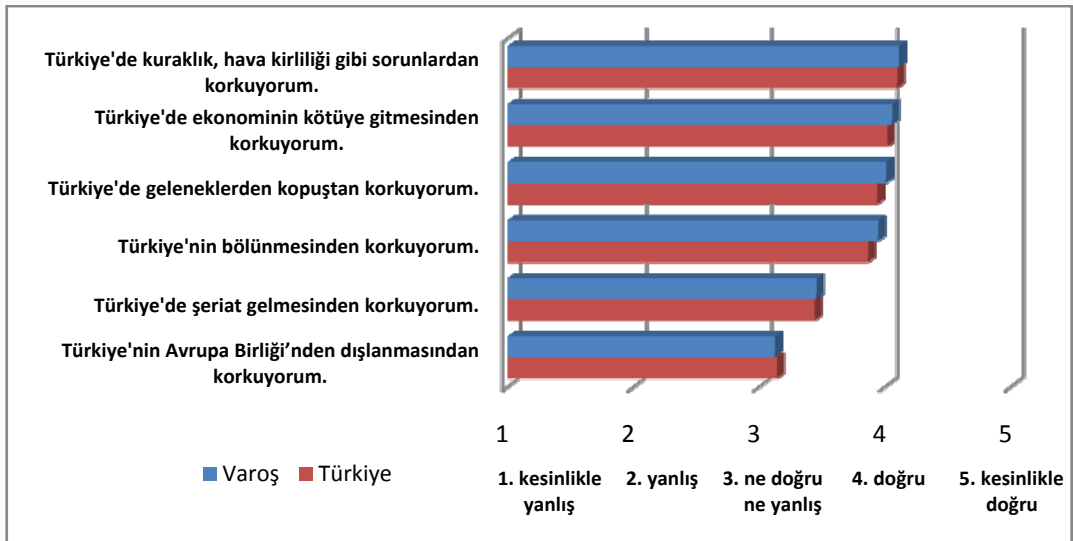
Hem oğulları hem kızları için tercihleri hayatta tutunmaya ve başarılı olmaya yönelik tercihler olarak ortaya çıkıyor. Kızları için ahlak talebi olarak yorumlanacak kuran kursu tercihi de dikkat çekiyor.

6. Korkuları

Varoşlarda yaşayanların bireysel hayatları için korkularına bakıldığında, ülkenin en çok korkan kesimi oldukları görülmekte. Korku sıralamaları genel ülke sıralaması ile aynı fakat korku dozu diğer tüm kesimlerden daha yüksek. Sırasıyla “çocuğumun veya aile bireylerimin istediği eğitimi alamaması”, “Bağ-Kur, Emekli Sandığı gibi bir sosyal güvencem olmaması, edinmemek veya kaybetmek”, daha sonra da “parasız kalıp, muhtaç olmak” korkusu geliyor.

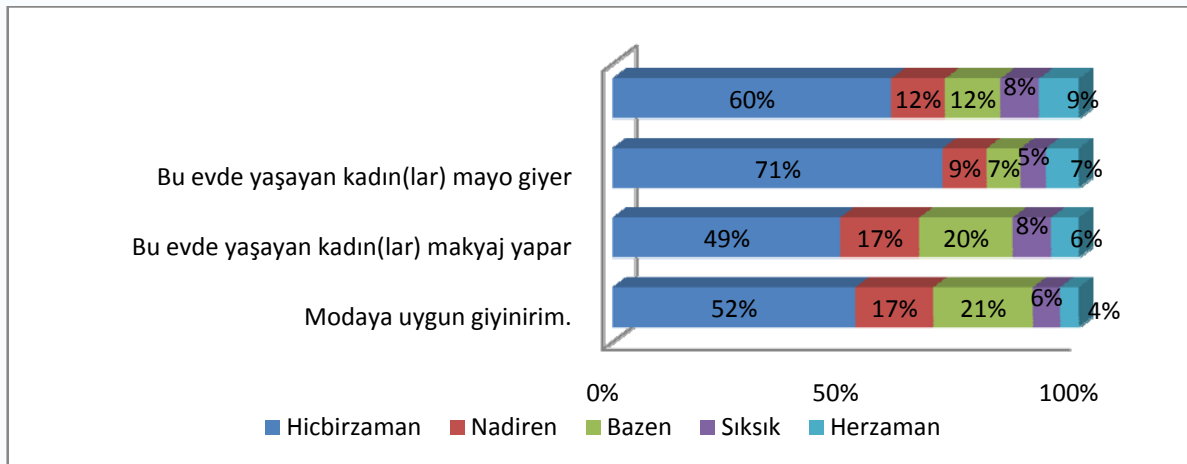
Ülke hayatı ile ilgili en büyük korkuları ise “kuraklık, hava kirliliği gibi sorunlar” ile “ekonomik kriz”. Daha sonrada ülkenin geleneklerinden kopuş ve bölünme tehlikesi korkutuyor. Ülke ile ilgili korkularında da yine siyaset ile az ilgileniyor oluşları belirgin olarak görülüyor.

7. Yaşam Biçimleri

Genel olarak bakıldığında gündelik hayatın 11 ayrı alanında (ibadet, alışveriş, eğlence, tatil, moda-giyim, makyaj, bankacılık, ilgi alanları, ev içi roller, tüketim, medya) davranış biçimlerine bakıldığında kırdan kentlere, kentlerden metropol lüks alanlara doğru bir artış ya da yoğunlaşma trendi görülüyor. Bu trendin tek bozulduğu yer varoşlar. Varoşlardaki yaşam biçimlerine ve davranışlarına bakıldığında köyler ile hemen hemen aynı davranış kalıpları gözleniyor. Yani metropolde olmak, varsayıldığı gibi kentleşme ve modernleşme getirmiyor. Aksine aynen köylerdeki yaşam biçimleri hayatın hemen her alanında neredeyse aynı alışkanlık ve davranış kalıplarıyla devam ediyor. Varoşlar içinde de 35 yaş altı kümeler ile bu yaş üstü kümeler arasında oldukça ciddi oranda farklılıklar gözleniyor.

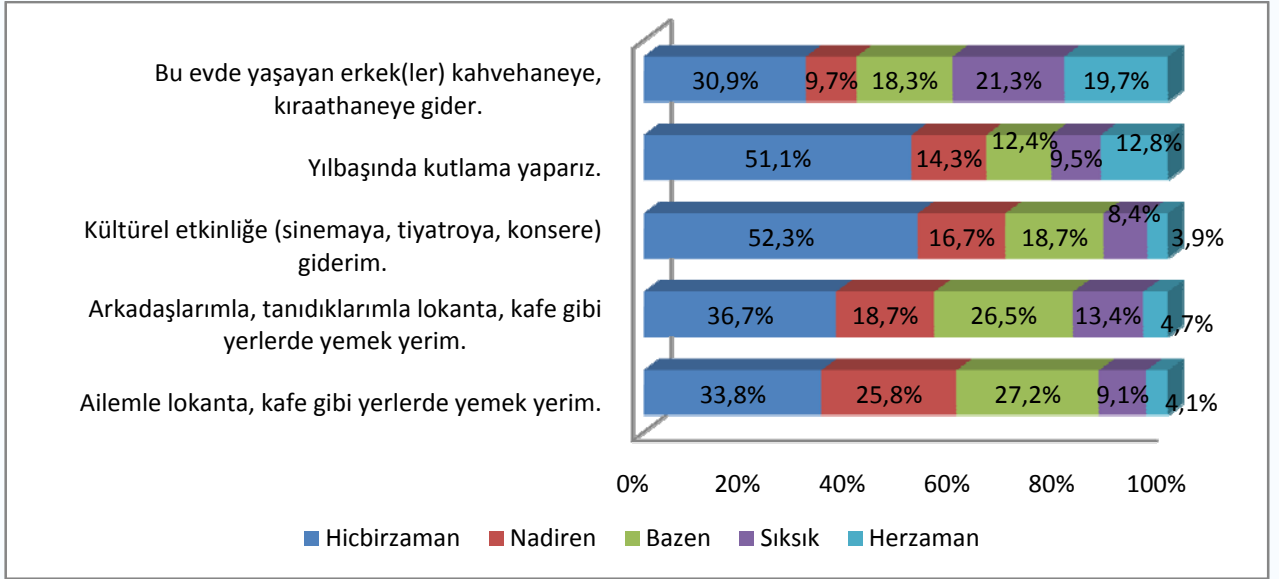
Varoşlarda “kolsuz bluz giymek”, “makyaj yapmak” nadiren görülüyor, “mayo” ise nadiren ile hiçbir zaman arasında görülüyor. Varoşlarda yaşayanların % 49'u hiç makyaj yapmamış, % 71'i hiç mayo giymemiş, % 60'ı hiç kolsuz bluz giymemiş. 35 Yaş altı gençlerde makyaj yapmak, kolsuz bluz giymek bazen görülüyor ama yaş ilerledikçe giyim ve makyaj konusunda daha da tutucu bir profil çiziyorlar.

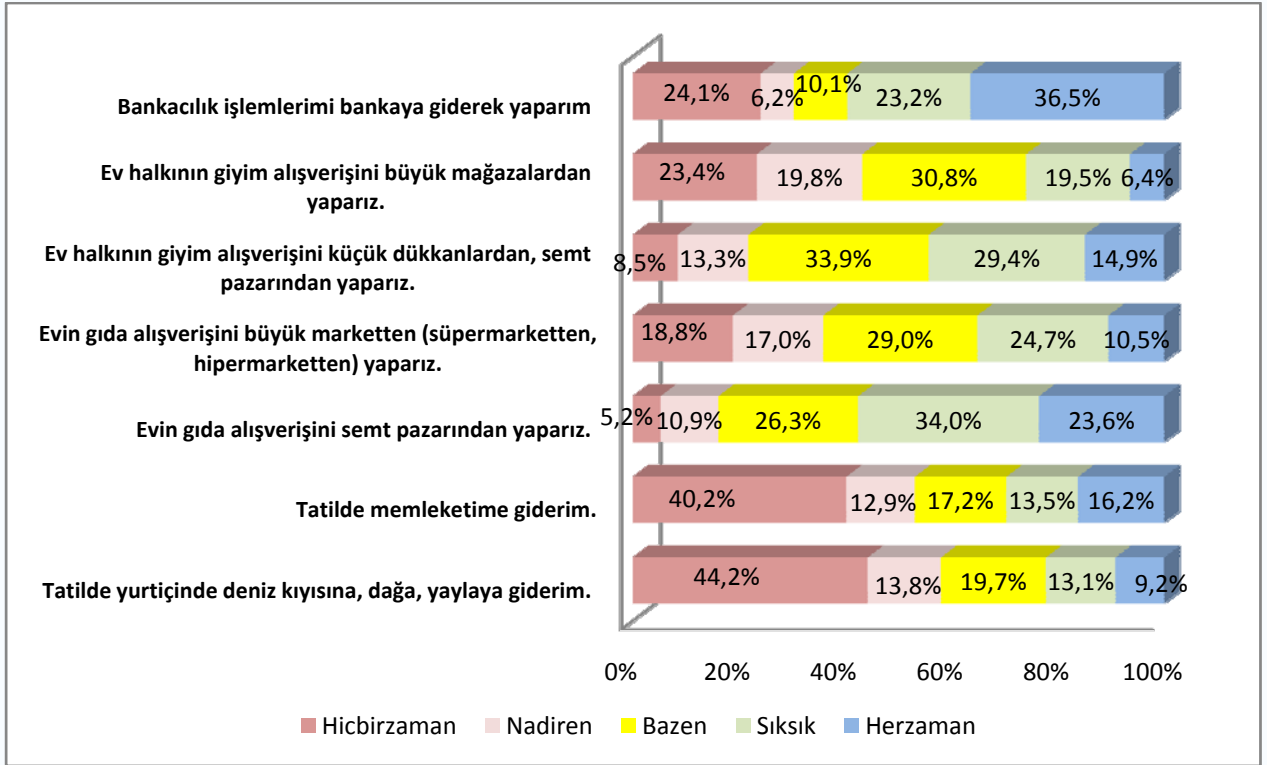
Piyasaya yeni çıkan teknolojileri ve ürünleri izlemek de, satın almak da oldukça az görülüyor. Fakat gençler arasında internet kullanımı yaygın.

“Ailecek dışarıya çıkmak, yemek yemek”, “kültürel etkinliğe gitmek” nadiren yapılan şeylerden. % 37'si hiç arkadaşlarıyla dışarıda yemek yememiş, % 52'si hiç tiyatroya, sinemaya gitmemiş, % 51'i hiç yılbaşı kutlaması yapmamış. Erkeklerin kahvehaneye gitmesi neredeyse köyler kadar yaygın görülüyor, erkeklerin % 20'si her zaman, % 22'si sık sık kahvehaneye gidiyor. Tatil deyince genellikle memleketlerine gitmek

anlaşıyor ama zaten % 44'ü hiçbir zaman tatil amaçlı seyahat yapmamış, % 13'ü nadiren tatil yapmış.

Ev içinde hemen hemen tüm kararları erkekler verirken, hem giyim hem de yiyecek alışverişleri genellikle semt pazarından yapıyorlar. Fakat büyük marketlere gitme alışkanlıkları kentlere nazaran daha fazla ama % 19'u süpermarkete hiç gitmemiş.

Tasarruf oranları çok düşük ama yapabilirlerse gayrimenkule yatırımı tercih ediyorlar. % 24'ü bankacılık işlemi için bankaya hiç gitmemiş.

Spor yapmak, m¼zik aleti çalmak vs. gibi özel ilgi alanları neredeyse hiç yok. Televizyonlarda ağırlıklı olarak dizi izliyorlar, % 65'i her gün üç saatten fazla TV karşısında vakit geçiriyor.

8. Siyasi tercihleri

Genel kamuoyunda sanılanın ve ülkenin genel eğilimlerinin aksine bir partiye yığılmaları söz konusu değil. Tüm partilere olan tercih, ülkedeki genel siyasi tercihlere neredeyse aynı oranlarda uyuyor. Yani AKP, CHP ya da MHP genel olarak ülkede hangi oranda oy alıyorsa varoşlarda da aynı oranlarda oy alıyor.

Politik faaliyete, parti toplantısına, miting türü eylemlere katılımları köyler kadar düşük. Şimdiye kadar % 85'i herhangi bir partiye, % 92'si hiçbir sivil toplum kuruluşuna üye olmamış.

B. YORUM

1. Varoşları tanımlamak

Varoş sözcüğü köken olarak Macarca *város* sözcüğünden geliyor ve bir kentin, şehir merkezinden uzak, genellikle il sınırına yakın dış bölgelerini tanımlıyor. Gelişmiş ülkelerde varoşlar çoğunlukla durumu iyi olan, orta ve üst katmanlardan kişilerin yaşadığı yerleşim birimleri iken Türkiye’de varoşlar tam tersi bir durumun tanımı olarak kullanılıyor. Bizde, göç insanının yerleştiği, eğitimsiz, kültürsüz ve gecekondu mahallesi olarak algılanıyor. Yaygın kullanılan şekliyle kentin ekonomik ve kültürel merkezlerinden uzak, göçle kente gelenlerin ilk yerleştikleri, yolu, kanalizasyonu henüz tamamlanmamış mahallelerdir varoşlar. Son yıllarda yalnızca fiziki ve coğrafi tanımların ötesinde ayrı bir ruhun ve yaşam biçiminin ama genellikle çekinilen, kaygılanılan, küçümsenen bir dilin hâkim olduğu tanımlamaların kullanıldığını görüyoruz. İnternette veya gazete sayfalarında küçük bir arama yaptığımızda bu tanımlara çokça rastlıyoruz. (“kendilerini 'öteki' görenlerin / gösterenlerin isyan kalesi”, “hukukta 'suç' olarak nitelendirilen (gasp, hırsızlık, kapkaç gibi) kavramların üreme merkezi”, “iki çuval kömür, bir çuval un karşılığında oy toplayan politikacıların hazinesi”, “göç ettiği günden beri aynı apartman dairesinden dışarı hiç çıkmamış kadınların mahalleleri”) (Kaynak: www.itusozluk.com, sozluk.sourtimes.org)

Gerçekte neresidir varoşlar? Bizce, varoşları yalnızca mekân ve coğrafya üzerinden tanımlama meseleyi anlatmaya yetmiyor. Çünkü varoşları coğrafya olarak net tanımlayabilmek artık olanaklı değil. Şehrin en lüks sitelerinin arasında, yanı başında da varlar, şehrin en ücra yerlerinde de. Kentin yeni geldiği noktada nereleri varoş, nereleri normal kentsel alanlar, nereleri çok lüks adeta tüm kentten yalıtılmış alanlar net olarak tanımlayabilmek çok zor. Kent tanımımız da değişiyor bir taraftan. Göç, üzerinde yeteri kadar durmasak ve meseleyi ıskalamayı sürdürsek de hızlanarak sürerken, kentlerin karakterlerini de değiştiriyor. Bu nedenle belki de varoş kelimesi yerine daha uygun yeni bir tanım ve kelime üretmeli ve kullanmalıyız.

2. Varoşlarda yaşayanların sayısı

Bilindiği gibi Adrese Dayalı Sistem ile yeni nüfusumuz TÜİK tarafından 70,5 milyon olarak düzeltilerek ilan edildi. TÜİK verisine göre köylerde yaşayanlar 20,8 milyon (% 29,5), kentlerde yaşayanlar 49,7 milyon (% 70,5). 15 Yaş üstü nüfus ise 52 milyon ve bunların 37 milyonu (% 71) kentlerde, 15 milyon (% 29) köylerde yaşıyor.

Kentleri ise kent ve metropol olarak ayırmak gerekmektedir ve bu araştırmanın örnekleminde de bu ayırım kullanılmıştır. Araştırmanın metropol bulguları ayrıştırıldığında da varoşlarda yaşayanlar olarak 8,1 milyon hesaplanmıştır. Açıklamaya çalıştığımız yöntemle bu hesaplama yapıldığı için hata payı olsa da varoşların değerleri, korkuları, yaşam biçimleri gibi birçok bilgi kendi içinde tutarlılık gösterdiği için türünün ilki olması açısından da bulguların başlangıç çalışması için anlamlı olduğu kanısındayız.

3. Kentleşmenin gelişimi

Ülke nüfusunu yaşanan yerlerin nüfus büyüklüklerine göre dilimler ayırdığımız zaman 2000 yılında 100 binden daha fazla nüfusu olan toplam kent sayısı 55'tir. Bu kentlerin yalnızca 12 tanesinde nüfus 500,000 üstündedir. 1970 ve 2000 sayımlarındaki Köy, Kent ve Toplam nüfus sayıları aşağıdaki tabloda toplanmıştır.

Nüfus Dilimlerine Göre Köy ve Kent Nüfusları (1000 Kişi)								
Sı	N.Dilim 1000	Kent Say.	1970			2000		
			Kent	Köy	Topl	Kent	Köy	Topl
1	0-20	571	1.690	8.892	10.582	4.588	9.110	13.698
2	20-100	203	3.167	7.775	10.942	8.884	8.144	17.028
3	100-500	43	2.953	2.592	5.544	8.337	2.947	11.284
4	500-1000	7	1.135	669	1.805	4.574	1.236	5.810
5	1000+	5	4.419	1.943	6.362	17.727	2.298	20.025
6	TOPLAM	829	13.364	21.871	35.235	44.109	23.736	67.845

Tablodan görüldüğü gibi bugün nüfusun en yoğun olduğu 12 merkezin 1970 yılı kent nüfusu 5,5 milyon iken 2000 yılında nüfus 22,2 milyon olmuştur. Adrese dayalı sistemden açıklanan 2008 nüfus bilgilerinde ise nüfusu 500,000 üzeri olan 22 merkez vardır ve bu 22 merkezdeki kentli nüfus (il ve ilçeler toplam) 36,3 milyondur. Bunların içinde 16 büyükşehrin (metropol) merkezlerin toplam nüfusu ise 22 milyondur. 1970 ile 2000 arasında nüfus yüzde 92,5 artmıştır. Her yer aynı oranda artmış olsaydı, bu merkezlerin toplam nüfusu şu olacaktı:

Nüfus Dilimi	Kent sayısı	2000			
		Göç olmasa	Gerçek	Fark	Artış Oranı
1000 Kişi					%
0 - 100	774	41.400	30.700	-10.700	42,8
100 - +	55	26.400	37.100	10.700	170,7
Toplam	829	67.800	67.800	0	92,5

30 yılda nüfusu 100 binin altındaki yerlerin nüfusu yüzde 42,8 artarak, 30,7 milyona, 100 binin üstündeki merkezlerin toplam nüfusu yüzde 170,7 artarak 37,1 milyona

çıkıştır. İki sayım arasındaki fark 10,7 milyon görünmektedir. 30 yılda vefat edenleri ve 2000 ile 2007 arasındaki göçü de dikkate alırsak, nüfus sayılarından çıkararak, 1970'den 2000 yılına kadar, 15-18 milyon kişinin oturduğu ilçeden, başka bir ilin bir kentine (genellikle bir büyükşehir) taşınmış olduğunu söyleyebiliriz. 2000 Yılından sonraki göçü de dikkati alır ve bu araştırmanın “ne zamandır burada” ve benzeri sorularının cevaplarını da göz önünde bulundurursak bugün itibariyle 18-22 milyon kişinin göç etmiş olduğunu düşünebiliriz.(*Tarhan Erdem/Yeni Türkiye'yi Anlamak/www.konda.com.tr*)

Hem metropollerin nüfuslarını hem de göç rakamlarını beraberce dikkate aldığımızda metropollerdeki yığılmanın büyüklüğü çarpıcıdır. Bu göç ve artışın gerek merkezi yönetim gerek yerel yönetimler olarak doğru politikalarla göğüslenemediği de açıktır.

4. Kentleşme tanımı değişti

Son 30 yılın yaşanan göç dalgasının büyüklüğü, değişen gündelik hayatın ritmi ile birleşince bildiğimiz kent tanımı da değişiyor. Sanayinin kendi kuralları içinde belirli bölgelerde yoğunlaşması, yönetilemeyen ve kendi dinamikleriyle gelişen göç ve toplumsal düzende adaletsizliklerle birleşince bir birinden her bakımdan farklı bölgeler oluşuyor. Bu bölgelerin ekonomik güçleri ve karakterleri de farklı toplumsal dokuları da farklı kent düzenleri de farklı hale dönüşüyor. Örneğin İstanbul merkez olmak üzere Tekirdağ'dan Sakarya'ya ve Bursa'ya kadar olan bölge ile İzmir'i merkez alan bölge ve Antalya her bakımdan bir birlerinden farklı karakter gösteriyorlar. Bu bölgelerin her biri bir çeşit “bitişik kent koridoru” oluşturuyorlar ve kendi iç karakterleri de farklı. Nüfuslarının farklılığından ekonomik güçleri arasındaki farklılıklara kadar, tüm bu karakter farklılıkları toplumsal dokularından ulaşım düzenlerine eğitim ve sağlık politikaları ihtiyaçlarından konutlaşma politikalarına, her birine özel analiz ve çözüm modellerine ihtiyaç gösteriyorlar.

Kentleşme eğilimindeki bir başka karakter değişikliği eskiden ilçe ve köy olan yerleşim yerlerinde gözleniyor. Son 30 yılın ulaşım yatırımları ile beraber iç göç bir başka kentleşme modeli de ortaya çıkardı. Açılan otoyollar, duble yollar güzergahlarında bazı bölgelerde “daimi kent koridorları” oluştu. Adana-Mersin arası, İzmir-Ayvalık arası neredeyse hepsi birbirine eklenmiş, kesintisiz süren yeni kentçikler bir arada yeni bir metropol olma yolunda daimi kent koridorları haline dönüşüyorlar. Buralarda kentleşmenin motoru sanayi ve üretim değil. Yeni kentlerin önemli bir kısmı eski küçük ilçeler ve köyler, şimdi daha büyük kentler haline dönüşüyorlar fakat tüm gündelik yaşamın ritmi, değerleri ve biçimleri eski halleriyle önemli oranda aynen sürüyor. Hatta buraları kısmen kentleşmiş kırsal alanlar olarak da tanımlamak

mümkün. Bu yeni yerleşim biçimi yeni fırsatları ama asıl daha ağırlıklı olarak yeni sorunları da beraberlerinde üretiyor. Buralarda kent içi ulaşım düzenini de okul, hastane gibi yatırımları da bildiğimiz kent-kent merkezi tanımları içinde planlamak ve yapmak artık geçerli ve gerçekçi değil.

Kentleşme modellerinde daha da derin sonuçları olan değişim ise gündelik hayatın temel karakterlerinde ortaya çıkıyor. Sanayi toplum sosyolojisinde kırdan kente göçerken yapısal dönüşümlerin de yaşandığı varsayıldı, gözlenen de bu yönde idi. Fakat bugün göçle gelenlerin yapısal dönüşüm geçirmediği gibi kırdan var olan değerleri ve yaşam biçimlerini aynen sürdürdükleri gözleniyor. Yani metropollerin ve kentlerin içinde yeni bir tür köyler oluşuyor. Kırsal ile kentsel olan arasında belirgin sınırlar kaybolurken, kentlerin içinde yeni köyler yaratılıyor. Kırsal bölgelerde kent özellikleri gösteren yerler ortaya çıkarken kentsel alanlarda da yeni köyler ortaya çıkıyor.

İstanbul gibi bazı kentler ise megakent, metropol veya ne olarak adlandıırırsak adlandıralım bambaşka bir durum. İstanbul'da hemen hiçbir şeyi bildiğimiz kent tanımları içinde ele alabilmek, analiz edebilmek ve çözüm üretebilmek olanaklı değil.

5. Kimliksiz kentler

Kent tanımındaki yukarıda özetlemeye çalıştığımız değişiklikler öncelikle ve en görünür olarak kent yerleşimlerinde ve konutlaşmada ortaya çıkıyor. Öncelikle, daha önceleri "gecekondu" gibi bir tanımla anılan bazı yerleşimler hemen her karakterleri aynı fakat biçim olarak daha kalıcı konutlara dönüşüyor. Dış yüzeyleri sıvasız da olsa, geleneksel yaşam biçimine aykırı olduğu bile söylene, iç dokuları geleneksel ile yeni yaşam biçimini birleştiren yeni tür bir konut biçimi, estetiği (estetiksizliği) gelişmiş durumda.

Daimi kent koridoru haline dönmüş bazı bölgelerde ise (İzmir-Ayvalık arası, Antalya civarı) daha çok yazlık evler olarak biçimlenmiş, giderek kalıcı yaşamın merkezleri olmuş, mimarisinden kent içi planlarına kadar doğal kent tanımı dışında yeni bir kentleşme üslubu göze çarpıyor.

Büyükşehirlerde ve kentlerde ise son yıllarda giderek hızlanmış (siyasi açıdan başarı olduğu bile söylenebilecek) TOKİ projeleri ve benzeri kentsel dönüşüm alanları veya yeni gelişen bölgeler var. Buralarda kentleşme ve modernleşme yalnızca apartman tarlaları olarak önümüzde uzanıyor.

Tüm bu yeni kentleşme modelleri ve kent biçimleri kabul edelim ki oldukça sorunlu. Kent bir kültürün merkezi, yerelleşme küreselleşme tartışmalarında yeni bir siyasi merkez olmak gibi çok daha derin ve geniş tartışmaların odağı iken bizdeki kentlerin halini belki de en iyi tanımlayan şey kimliksiz oluşları. Bugün Nevşehir ile Denizli'nin ya da İstanbul'un neredeyse yarısını oluşturan yeni merkezler (Ümraniye, Beylikdüzü, Başakşehir, ve benzerleri) arasında hiçbir estetik, mimari, kültürel fark kalmamış durumda. Geline yer, birbirlerinden hiçbir farkı olmayan mahalle ve apartman yığınları. İçinde bulunulan kültürü geliştirmeyi bir yana bırakalım, taşıyabilen, gösterebilen kentler bile artık neredeyse yok. Modernleşme ve kentleşme kimliksiz kentler üretmekle aynı anlama gelir olmuş durumda.

İkinci olarak da, eski gecekondu alanlarında artık tümüyle bir değişim gözleniyor. Bu değişim varoşları yalnızca kent, konut, mimari ve benzeri unsurlar üzerinden tanımlanabilir bir şey olmaktan öte, daha geniş anlamda kendi değerleri, yaşam biçimleri ile özgün ve incelemeye değer alanlar haline dönüşmüş olarak önümüze koyuyor.

Tüm bu yeni kent biçimleri ve tanımlarını eskimiş yönetim anlayışı ile yönetemeyiz. Her biri kendi başına özel karakterler ve farklılıklar taşıyan coğrafyalar ve kentler bu kamu ve yerel yönetim anlayışı ile ya da tek tip modeller ve yasalarla idare edilemez. Değişimin farklı boyutları yeni bir yönetim biçimini gerekli kılıyor.

6. Göç sürececek, varoşların da büyümesi sürececek

Problemin başlangıç noktası göç meselesini doğru anlamak. Ülkede göç hem de hızlanarak ve büyüyerek sürececek. Şimdiye dek hep bir negatif tını ile üzerinde konuştuğumuz göçü doğru anlamamız gerekiyor. Göç meselesi ayrıca uzun uzun yazılması ve incelenmesi gereken bir konu. Ama burada şunu söylemekle yetinelim: Göç meselesini anlamak, sağlıklı hayatlar, kentler üretmek için yeni bilimsel modellere ihtiyacımız var. Yalnızca Avrupa Birliği uyum sürecinin ve tarımda modernleşme politikalarının sonucu olarak bile kırlardan kentlere doğru akın sürececek. Üstelik çok yakın gelecekte kuraklık gibi, iç barışın bozulması gibi daha temelden nedenlerle çok daha büyük ama çok daha dar zamanda gerçekleşen göçlere tanık olacağız.

Görünür de bu konularda bir stratejik yaklaşım ve planlama olmadığına göre ortaya çıkacak sorunlar daha da devasa olacak.

Asıl soru, kentte kırdaki ile aynı yoksulluğu, aynı işsizliği, aynı yoksunluğu yaşadıklarına göre hala niye gelmeye devam ediyorlar? Göç edenlerin de, varoşlarda yaşayanların da umutlarını, beklentilerini ve taleplerini anlamaya çalışmamız

gerekiyor. Başlangıç noktası da varoşlarda yaşayanların varlığını, farklılığını kabul etmek.

7. Varoşlarda ilişki biçimleri de yeniden üretiliyor ve değişiyor

Sanayileşme ile beraber 50'lerde başlayan iç göç dalgasıyla gelenler için öncelikli mesele iş bulabilmek ve yerleşebilmek çabasıydı. Gecekondulaşma olarak adlandırılan bu dönemde, insanlar için iş garantilerinin ve gelir artışına bağlı olarak ve giderek kendilerine birey olarak güvenlerinin arttığı oranda kentin ya da modern yaşamın merkezlerine doğru geçiş çabası ağırlıklı idi. İlk gelişleri aileden veya köyden daha önce gelmiş olanlar üzerinden gerçekleşiyordu. Bulunulan gecekondu bölgeleri de ağırlıklı olarak aynı köyden, aynı şehirden gelenlerin hep bir arada oldukları, hemşerilik ilişkilerinin ağırlıklı yaşandığı mekânlardı. Kentle ve kent insanları ile ilişkileri, hedefleri merkeze kaymak ve kentli olmak olduğundan yaşam biçimlerinde değişikliğe açık bir tutum geçerli idi.

Son 30 yılın birçok değişimi bir araya gelince bu ilişki biçimini de etkiledi. Önceki dönemde başarılı olmak, kalıcı iş edinmek, modernleşmeyi içselleştirmek, merkeze kayışın ve modern kentli oluşun anahtarı iken, günümüzde başarı tanımı değişti. Şimdi başarı toprak, servet ve mülk edinmek haline döndü. Tutumlar ve davranışlar değiştirilmeden aynen korunsun bile eğer servet ve mülk varsa ve bazı ilişki ağları içinde yer edinebildi ise kendini başarılı sayıyorlar.

Şimdi yeni kent tanımı içinde hemen her yerin yeni merkez olmaya aday oluşu, gayri menkul rantındaki müthiş büyüme ve bu rant etrafındaki yoğun örgütlenme göçle gelenlerin ve varoşlarda yaşayanların tüm kentle ilişkisini de etkiliyor. Artık hemşeriler bu büyük kentin her yerine dağılmış durumda, kentin bu coğrafi büyüklüğü içinde istense bile eski geleneksel ilişkileri aynen sürdürebilmek olanaklı değil. Şimdi öncelikle komşularıyla ilişkisi ve giderek mahalle ile ilişkisi artık daha kalıcı biçimde üretiliyor. Merkeze kaymak değil, bulunduğu yerin merkez olmasını ummak geçerli.

Kentli olmak için çabalama dürtüsü giderek yok olurken, bulunduğu yerde kendi gibi kalarak kök salma dürtüsü baskın hale dönüşüyor. Komşuları ve mahallesi ile yeniden üretilen ilişki biçimi giderek kentle ilişkisinin önüne geçiyor. Zaten kent coğrafi büyüklüğü nedeniyle onu içine, merkezine almıyor. Zaten merkezdeki kentli de O'nun yaşam biçimlerinde modernleşmeyi içine sindiremediği gerekçesiyle gündelik hayatın içinde istemiyor. Son 50 yıl boyunca bir gün geri dönecekler diye beklenen bu insanlar, dönmeyip kentte kalıcı olmuş, şimdi de siyaseten merkezdeki yerleşimin yaşamını tehdit eder hale gelmiş sanılıyor. Hem varoşlar, hem kentin merkezi ve yerleşikleri her

gün giderek birbirlerine daha çok küsüyor, kızıyor ve birbirlerini ötekileştirmeye hız veriyorlar.

Artık kent merkezindekiler ve yerleşikler için varoşlar bizden olmayan, senede bir gün turistik gezi yapılışı ilginç yerler olduğu algısı yayılıyor.

8. Ötekileştirilen ve ötelenen varoşlar

31 Aralık 2007 tarihli Milliyet Gazetesinde Anadolu Ajansı çıkışlı bir haber yer aldı:

İstanbul'a günübirlik varoş turu yapılacak / ANTALYA AA

Turizmde 2008'in trendleri arasında İstanbul'da varoşlardaki yaşam şartlarını gözlemek amacıyla günübirlik turlar bulunuyor. Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği, turizm yayınlarından yaptığı araştırmayla 2008'in turizm trendlerini belirledi. Araştırmaya göre, 2008'in turizm trendleri şöyle:.....Varoş turizmi: Afrika ve Meksika'nın yanı sıra İstanbul'daki varoşlara, kenar mahalle insanının yaşam şartlarını gözlemek amacıyla günübirlik turlar düzenlenecek. Bu turlara, varoş insanların koşullarının düzeltilebilmesi için yapılabilecekler konusunda görev almak isteyenler katılacak.

Gazetelerin haberlerinde ve köşe yazılarında kısa bir tarama yaptığımızda bile bol miktarda suç yatağı olarak tanımlanan varoş analizleri ve haberlerine ulaşıyoruz.

Tüm bu yaklaşım ve kullanılan dilde örtük olarak hep bir ötekileştirme, dışımızda tutma çabası var. Devlet ve yerel yönetimlerden sonra şimdi yerleşikler ve aydınlar da ötekileştirme aracı olarak varoşlarda yaşamayı kullanıyor. Etnik köken veya dini aidiyetlerin yanı sıra yaşam biçimi de giderek ötekileştirmenin araçlarından birisi haline dönüşüyor.

Bu araştırmanın varoş analizleri gösteriyor ki varoşlara, "lumpen yatağı", "seviyesiz kadın programlarının müşterileri", "seviyesiz bir hayat tarzının temsilcileri", kısaca "öcü" olarak değil, insan olarak, kaderlerimizin ortak olduğu insanlar olarak bakmalı, sorunları ciddiye almalı, toplumsal psikolojiyi anlamaya çalışmalı ve çözümler aramalıyız.

Bu araştırmanın bulgularından birisi de varoşlardaki hayatın yalnızca hayatta kalmaya, direnmeye, hayatı sürdürmeye yönelik olduğu. İlgili alanlarına gündelik hayat pratikleri üzerinden bakıldığında (en azından yalnızca bu araştırmada sorgulanan 11 ayrı gündelik hayat alanında) yalnızca hayatta kalmaya, kalabilmeye adanmış hayatlar olduğu görülüyor. Herhangi bir ilgi alanı, tatil ya da eğlence alışkanlığı olmayan ve hatta hiç bankaya girmemiş insanlar ve hayatlar söz konusu. Eşitsizliğin, ülkedeki adaletsizliğin yeni bir biçimi olarak da varoşlar karşımıza çıkıyorlar.

9. Metropollerin sahipsiz ve umutsuz yoksulları: Varoşlar

Gündelik hayat ve konuştuğumuz sorunlar çok daha karmaşık hale gelmiştir. Bildiğimiz modeller, teoriler, siyasi açılımlar yaşananların ancak bir kısmını açıklamakta ama önemli bir kısmını açıklamaya yetmemektedir. Hemen her meselemiz artık çok boyutlu, çok aktörlü, çok eksenli sorunlar yumağıdır ve ne yazık ki basit açıklamalar olanları anlatamamaktadır. Merkez-çevre, sol-sağ, ilerici-gerici, cumhuriyetçi-şeriatçı, laik-antilaik, militarizm-sivilleşme, daha da çoğaltabiliriz. Kamuoyunda bu kavramlarla kolayca birbirini karşıt ya da öteki olarak konumlama, suçlama ve her gün yeni münazaralar üretmek yaygın bir anlayış. Bu kavramlar tabii ki birçok meseleyi anlamak ve anlatmak için doğru yol, ama yetersiz. Karmaşıklık belki de bütün bu eksenleri bir arada barındırıyor ve belki de sorunları anlamak için yeni modellere ihtiyaç var.

Örneğin, varsayıldı ki, kentleşme insanların gündelik hayat alışkanlıklarını ve giderek de değerlerini değiştirecek. Fakat bu araştırma gösteriyor ki, varoşların birçok bulgusu köylerde yaşayanlar ile aynı. Metropollerin içinde, yanında yeni bir tür köyler var. Bu olgu bile başlı başına incelemeye ve açıklanmaya muhtaç.

Eğitimsizliği, sosyal güvenlik yoksunluğu, yoksulluğu, işsizliği bu kadar ürkütücü boyutta olan varoş insanları, kendileri için bu kadar korkarken ve gelecekleri konusunda da bu kadar kötümserken, tüm bu yaşananları, tartışmaları nasıl izliyorlar, ne hissediyorlar acaba? Umutsuzluk giderek öfkeye dönüşüyor. Yoksulluk ve yoksunluk sorunları içinde boğuşan bu insanlar, değişim talepleri dikkate alınmadıkça yani siyaset bu taleplere çözüm üretme yeteneğini yitirdikçe ne yapacaklar? Üstelik gündelik hayatın içinde hukukun giderek yok olduğu, toplumsal dayanışma sistemlerinin karakter değiştirmekte olduğu (örneğin artık hemşerilik sandığımızdan da daha az önemli hale dönüşüyor) bu dünyada varoş insanları çıkışlarını nerede arayacaklar?

Hâlbuki bu insanlar kendi dertlerini ve taleplerini biliyorlar. O taleplerine ulaşmak istiyorlar. Üstelik artık o taleplerine ulaşabileceklerini de biliyorlar. Ülkenin kaynağı bu kadar, yöneticilerin becerisi bu kadar, böyle gelmiş böyle gider bahanelerine de artık inanmıyorlar. Giderek öfkeleri kabarıyor, giderek cüretkârlıkları artıyor.

Kendi öznel sorunlarını etik ya da etik dışı, hukuki ya da hukuk dışı her türlü yolla çözmeye çalışıyorlar. Örneğin, becerebilenleri konut sorununu kaçak katlar çıkararak, hazine arazilerini ya da su havzalarının işgal ederek çözüyorlar. İş bulmayı başarabilenleri kayıt dışı, sigortasız, gündelik işlerde çalışabiliyor. Sorun öznel sorunlarını aşan toplumsal sorunların çözüm arayışında başlıyor. Eğitim gibi, sosyal

güvenlik gibi toplumsal sorunlara geldiğinde çözüm üretebilecekleri siyaset yolları kapalı olunca öfkeleri yönetenlere, egemenlere yöneliyor. Üstelik o egemenler kılık kıyafetine kadar bu insanlara hala kural dayatmaya devam ettikçe, “iki kilo pirince oy satıyorlar” yargıları çözüm üretmek yerine küçümseme biçimine dönüşünce daha da içe kapanıyorlar, daha da öfkeleniyorlar, daha da cüretkârlaşıyorlar. Bu da olan hukuksuzluğu artırarak bir kısır döngü haline dönüşüyor.

10. Hukuksuzluk en büyük tehlike

Ülkede var olan genel hukuk krizi varoşlarda daha çok hissediliyor. Öncelikle gayri menkul rantının geldiği boyut, yanı sıra aynı rant etrafındaki siyasi ve/veya yasadışı çeteleşme hayatın her alanına ağırlığını koyuyor. Üstelik, siyaset üzerinden gelişen ama özünde müthiş rakamlara varan rantı kontrol etme hedefinde olan çeteleşme giderek hayatın diğer alanlarında da hâkim olmaya başlıyor.

Varoşlardaki yoksulluk ve yoksunluğun boyutları hukuksuzlukla birleşerek, varoşları her türlü organize suçun potansiyel insan kaynağı haline dönüştürüyor. Bu durum tüm dünya metropollerinde de görülen bir gelişme. Dünya bu değişimin, ağır yoksulluk ve yoksunluk halinden kaynaklanan kentin içindeki, merkezindeki varoşların diğer tüm politikalara etkilerini tartışırken, bizim yerel yönetimlerimiz meseleyi ramazan çadırlarına ve kömür dağıtımına indirgemiş durumda görülüyor.

Özellikle Kürt sorunu ve siyasal İslam sorunlarının varoşlardaki etkilerini de bilmiyoruz. Bugünlerde yaşanmakta olan küresel ekonomik krizin, ülkedeki kutuplaşmış ruh hali ile de birleşerek, Kürt sorununun gündelik hayata ve sıradan insanlara yayılmakta olan öfke ve kavga duygularıyla harmanlandığında yakın gelecekte ne tür sorunlar yaşayacağımızı da henüz göremiyoruz. Birbirinden tümüyle farklı ama ülkenin temel meselesi olan sorunların birbirlerini nasıl etkileyeceğini, tetikleyeceğini ve birbirini nasıl çoğaltacağını düşünmeliyiz. Belki de çok yakın gelecekte özellikle varoşlarda yeni tür bir siyasi kurtarılmış alanlar oluşması riski ve bunun yaratacağı olası yeni sorunları da tartışmaya başlamalıyız.

11. Varoşlarla ilgili seçim efsaneleri

Bu araştırmadaki veriler gösteriyor ki, varoşlar bir partinin oy deposu değil. Ülkedeki siyasi parti oylarının dağılımına neredeyse tıpatıp benziyor. Fakat gündelik hayatta hep sanılıyor ki varoşlar bazı partilerin arka bahçesi.

Benzer bir bulgu yardımlar meselesinde de karşımıza çıkıyor. Yardım alarak geçinebilenlerin siyasi tercihlerine bakıldığında tümünün bir partiye oy verdiği

tamamen bir seçim efsanesi. Yardım alanların içinde bütün partilere oy verenler var ve dağılım tek bir partiye yığılma göstermiyor. Yardım alanlar ile yardım dağıtanlar arasındaki organizasyon sanıldığı gibi son derece planlı ve profesyonelce değil. Yani dağıtılan yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine gidip gitmediği bir sorun. Ayrıca ancak yardım alarak hayatını sürdürenlerin, tek yardım aldıkları kaynak partiler veya bir partinin kontrolündeki sivil toplum örgütleri de değil. Yardım alarak yaşayabiliyorum diyen insanların komşuları, akrabaları gibi başka yardım kaynakları da var. Dolayısıyla yardımdan yola çıkarak doğrudan bir siyasi tercih ilişkisi kurmak kendi sistematigi içinde de tartışmalı.

12. Son söz

- a) Son 50 yılı göçün durdurulabilir olduğunu veya gelenlerin bir gün geri dönmelerini sağlayacak politikaların neler olması gerektiğini tartışarak geçirdik. Öncelikle göçle gelen insanların kalıcı olduklarını, hiçbir politikanın geriye dönüş gibi bir sonucu olmayacağını kabullenerek düşünmeye başlamalıyız.
- b) Ne göçü, ne kentleri bugünkü yönetim anlayışları ile göğüsleyemeyiz. Düşünmeye başlangıç noktamızın, insanlarımızın kendi çözümlerini üretebileceği olgunlukta ve beceride olduklarını kabul etmek olduğuna inanmalıyız. Tüm ülke için, yaşayanların yaşadıkları yerdeki kendi sorunlarını kendilerinin çözebileceği, “yerinden yönetim” sistemini bir an önce tartışmalı ve kurabilmeliyiz.
- c) Sosyal politikaları, eğitimi, sağlığı, sosyal güvenliği ve dayanışmayı yeniden kurgulamalıyız. Bu meseleleri, yalnızca yardım dağıtmaya indirgmeden ya da yardım alarak geçinmek zorunda olanları küçümsemeden tartışabilmeliyiz. Konut ve yerleşim politikalarını, kent kültürünü geliştirme sorunlarını, kentli olma bilincinin geliştirilmesini siyasi tercihlerimizi ve eski, bildik dili değiştirerek konuşabilmeliyiz.
- d) Yerinden yönetim meselesi dâhil tüm konuşacağımız çözümler yalnızca varoşlar değil, tüm ülkenin ihtiyacı olan ve hemen yarın başlanması gereken değişiklikler olacaktır. Bunları tartışabileceğimiz, uzlaşmalar üretebileceğimiz alan da siyasettir. Siyaset dünyamızın şu günlerde bu meselelerle ilgili olmadığı görülmektedir. Hangi soruna, hangi mağduriyete baksak hep aynı noktaya dönüp geliyoruz. İster varoşların yoksulluğunu, ister Kürt sorununu, ister gelir dağılımı adaletsizliğini konuşalım, geldiğimiz yer siyaset dünyamızın bilgiden beslenen, uzlaşmaya ulaşmayı ve çözümü sağlamayı hedefleyen siyaset tarzının oldukça uzağında olduğu gerçeğiyle yüzleşmek oluyor. Bu nedenle belki de başlangıç noktası olarak tüm unsurları ve boyutlarıyla siyaseti yenilemeyi konuşarak işe başlamalıyız.